

CLASS : 10th (Secondary)

Code No. 5539

Series : Sec. March/2022

रोल न०

पूर्व मध्यमा (द्वितीय वर्ष) संस्कृत साहित्य (आधुनिक आर्ष पद्धति)

Sub Code : 1003/SSA

(Only for Fresh/Re-appear Candidates)

समय : 2½ घण्टे]

[पूर्णांक : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 4 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

निर्देश :- सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।

[वस्तुनिष्ठात्मक प्रश्नाः]

1. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तरं विकल्पेषु शुद्धं विकल्पे चित्वा ददतु -

(i) हितोपदेशस्य को लेखकः ?

1

(क) कालिदासः

(ख) दण्डी

(ग) नारायणपण्डितः

(घ) बाणः

5539

P. T. O.

- (ii) पाटलिपुरः कस्याः नद्यास्तटे स्थितोऽस्ति ? 1
- (क) गंगानद्याः (ख) यमुना
(ग) सरस्वती (घ) सरयू
- (iii) कस्य मूर्ध्नि जाह्नवीफेनलेखेशशिनः कलाः ? 1
- (क) श्रीगणेशस्य (ख) धूर्जटेः
(ग) सूर्यस्य (घ) दुर्गायाः
- (iv) विद्या किं ददाति ? 1
- (क) विनयम् (ख) धनम्
(ग) आर्जवम् (घ) अहंकारम्
- (v) नरपतिशब्दस्य कोऽर्थः ? 1
- (क) राजा (ख) पुत्रः
(ग) सेवकः (घ) धनिकः
- (vi) कीदृशः पुत्रः वरम् ? 1
- (क) गुणी (ख) अविवेकी
(ग) धनी (घ) आत्मश्लाघी
- (vii) जीवलोकस्य कति सुखानि ? 1
- (क) षड् (ख) सप्त
(ग) पञ्चदश (घ) विंशतिः

- (viii) कीदृशी भार्या शत्रुः ? 1
- (क) धनवती (ख) रूपवती
- (ग) विद्यावती (घ) पुत्रवती
- (ix) अनभ्यासे किं विषम् ? 1
- (क) भोजनम् (ख) विद्या
- (ग) शस्त्रम् (घ) शरीरम्
- (x) वृद्धस्य किं विषम् ? 1
- (क) तरुणी (ख) वृद्धा
- (ग) धनवती (घ) सौभाग्यवती

अधोलिखित प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखत -

- (xi) नारायणदत्तस्य क आश्रयदाता ? 1
- (xii) केषां धर्मो विशेषः ? 1
- (xiii) एकेन चक्रेण कस्य गतिर्न भवेत् ? 1
- (xiv) पूर्वजन्मकृतं कर्म किं कथ्यते ? 1
- (xv) किं कृते यदि न सिद्ध्यति कोऽत्र दोषः ? 1
- (xvi) कस्य मुखे मृगाः न प्रविशन्ति ? 1
- (xvii) सभायां के न शोभन्ते ? 1
- (xviii) महापण्डितस्य किन्नाम ? 1

(xix) कीटोऽपि कस्य संगोद् सतां शिरः आरोहति ?	1
(xx) गुणाः गुणज्ञेषु किं भवन्ति ?	1
(xxi) कं आसाद्य नद्यः अपेयाः भवन्ति ?	1
(xxii) काव्यशास्त्रविनोदेन केषां कालो गच्छति ?	1
(xxiii) शात्मली तरुः कुत्रास्ति ?	1
(xxiv) कुमुदिनी नायकः कोऽस्ति ?	1
(xxv) वायसस्य किन्नाम ?	1
(xxvi) व्याधम् कोऽपश्यत् ?	1
(xxvii) धर्मस्य कतिविधो मार्गः ?	1
(xxviii) गतानुगतिकः कोऽस्ति ?	1
(xxix) क्षुधार्ते किं सफलम् ?	1
(xxx) भूतानां उपरि के दयां कुर्वन्ति ?	1
(xxxi) परदारेषु मातृवत् कः पश्यति ?	1
(xxxii) व्याधितस्य किं पथ्यम् ?	1
(xxxiii) गवां पयः प्रकृत्या किं भवति ?	1
(xxxiv) स्वभावः कुत्र वर्तते ?	1
(xxxv) विधुः केन ग्रस्यते ?	1
(xxxvi) सर्वस्य के परीक्ष्यन्ते ?	1

- (xxxvii) आपत्काले उपस्थिते कस्य वचनं ग्राह्यम् ? 1
- (xxxviii) कस्मात् कामः प्रजायते ? 1
- (xxxix) लोभः कस्य कारणम् ? 1
- (xl) मशकः कस्य सर्वं चरितं करोति ? 1

[अतिलघूत्तरीयाः प्रश्नाः]

2. निम्नांकितश्लोकेषु रिक्तस्थानानि पूरयत — 2 × 7 = 14

- (क) अजरामरवत् धर्ममाचरेत्।
- (ख) इज्याध्ययनदानानि स्मृतः।
- (ग) तावद्भयस्य नरः कुर्याद् यथोचितम्।
- (घ) अयं निजः वसुधैवकुटुम्बकम्।
- (ङ) कुतस्त्वा मर्जुन।
- (च) न त्वेवाहं वयमतः परम्।
- (छ) वासांसि नवानिदेही।

[लघूत्तरीय प्रश्नाः]

3. निम्नलिखितश्लोकेषु कयोश्चिद् द्वयोः व्याख्या सप्रसंगविधेया — 3 × 2 = 6

- (क) विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य द्वे विद्ये प्रतिपत्तये।
आद्या हास्याय वृद्धत्वे द्वितीयाऽऽद्रियते सदा।।

- (ख) नदीनां शस्त्रपाणीनां नखिनां शृङ्गिणां तथा।
विश्वासो नैव कर्तव्यः स्त्रीषु राजकुलेषु च।
- (ग) कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम्।
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन॥
- (घ) न जायते प्रियते वा कदाचि
न्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः।
अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो।
न हन्यते हन्यमाने शरीरे॥

[दीर्घ उत्तरीय प्रश्नाः]

4. निम्नांकितश्लोकान् पठित्वा श्लोकाधारित प्रश्नानां उत्तरं ददतु —

5 × 4 = 20

- (i) यथा ह्येकेन चक्रेण न रथस्य गतिर्भवेत्।
तथा पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति॥
- प्रश्नाः-**
- (क) एकेन चक्रेण कस्य गतिर्न भवेत् ?
- (ख) केन रथस्य गति न भवेत् ?
- (ग) केन विना दैव न सिध्यति ?
- (घ) पुरुषकारेण विना किं न सिध्यति ?
- (ङ) ह्येकेन शब्दे सन्धिविच्छेदं कुरुत।

(ii) उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि मनोरथैः।

न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः॥

प्रश्नाः-

- (क) उद्यमेन किं सिद्ध्यन्ति ?
- (ख) मनोरथैः किं न सिद्ध्यन्ति ?
- (ग) सुप्तस्य सिंहस्य मुखे के न प्रविशन्ति ?
- (घ) सुप्तस्य कस्य मुखे मृगाः न प्रविशन्ति ?
- (ङ) कार्याणि केन सिद्ध्यन्ति ?

(iii) जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्ममृतस्य च।

तस्मादपरिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि॥

प्रश्नाः-

- (क) कस्य मृत्युः ध्रुवः ?
- (ख) जातस्य ध्रुवः किम् ?
- (ग) मृतस्य जन्म किम् ?
- (घ) ध्रुवं जन्म कस्य ?
- (ङ) श्रीभगवान्कृष्णः कं प्रति कथयति न त्वं शोचितुमर्हसि ?

(iv) कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।

मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि॥

प्रश्नाः-

(क) कुत्र अधिकारः ?

(ख) 'ते' शब्दस्य कोऽर्थः ?

(ग) केषु अधिकारः न ?

(घ) 'सङ्गोऽस्त्वकर्मणि' इत्यत्र सन्धिविच्छेदः करणीयः।

(ङ) गीतायाः कस्मिन् अध्याये श्लोको विद्यते ?

